

Foto: Siri Hagback

Järnåldersfolket invaderar Nissashaga – igen! Se sidan 6.

Vi upplevde järnåldern i soliga Nissahaga år 482. Alla blundar och Sigrid trummar och när ögonen öppnas är vi tillbaka på 2010.

Ordförandens spalt

I Malax museiförenings verksamhetsplan för år 2010 finns en mening om att samarbetet med skolorna i Malax skall ha hög prioritet. Styrelsen anser att kontakten till skolor och ungdomar i alla åldrar är viktig för att sprida glädjen i att upptäcka det förflutna i bygden.

Vi har verkligen redan så här tidigt på den nya säsongen kunnat glädjas åt en massa besökare i ung ålder. Tack vare **Österbottenska fornforskningssällskapets** projekt Kulturmiljö i skolan och **Siri Hagback** kunde föreningen välkomna barnen från Köpings och Övermalax skolor till en tidsresa vid Järnåldersleden i Nissashaga under tre dagars tid.

Brinken har blivit en uppskattad samlingsplats för förskolebarnen och de lägre klassernas elever med föräldrar för en trivsamt samvaro. Vi är glada åt att kunna erbjuda ett vackert ställe i intressant omgivning för barnen att leka och umgås på. Brinkens hembygdsmuseum med sina gamla byggnader, sin vackra trädgård och sina vidsträckta gårdsplaner är perfekt för lekar och studier av den gamla bygdemiljön.

Vi har i år inlett ett bredare samarbete med 4H-klubben i Malax. Klubben, som grundades år 1930 fyller alltså 80 år och kommer att fira sitt jubileum på Brinken i augusti. Vi anser även detta samarbete vara viktigt för att sprida information om vår verksamhet till dessa ungdomar jämte föräldrar, som är engagerade i klubbens

verksamhet. Eftersom tidpunkten för denna jubileumsfest sammanfaller med vår traditionella Blommornas dag har vi i år valt att hoppa över detta evenemang och hälsar i stället våra medlemmar välkomna till 4H-festen.

På Kvarkens båtmuseum ordnas Båtens dag lördagen den 12 juni med Amerikaemigrationen som tema. Föredragshållare på Båtens dag är **författaren K-G Olin**, som belyser Amerikaemigrationen ur ett lokalt Malaxperspektiv.

Söndagen den 11 juli hålls Hembygdsfest vid Brinkens museum. Vi har i år nöjet att få **kommundirektör Mats Brandt**,

som festtalare. Mats Brandt har under sin tid, som kommunidirektör intresserat följt med vår verksamhet och det är därför trevligt att han ställer upp som föredragshållare. Vi hoppas på en lika god publiktillströmning som alltid till vår hembygdsfest.

Föreningen tog initiativ till en uppsnygning av miljön vid Långforsen sedan Långfors kvarn blev nymålad och fasadrenoverad. **Yttermalax skifteslag** gav tillstånd till att hugga bort trädbeståndet i forsen längs stränderna. **Björn Träskböle** utförde själva avverkningen mot att han fick ta hand om den ved, som erhöles vid avverkningen. **Nils Sund** hjälpte till med sin traktor och stockvinsch, så att de grövsta stammarna kunde dras upp på landbacken. Vi var måna om att samla ihop kvistar och grenar och fick löfte av **Räddningsverket** att bränna dessa på platsen.

Malax församling, som äger marken intill Långforsen och nedanför bron, snyggade också upp dessa områden. Så nu är miljön vid Långforsen med Kyrkan, Prästgården och Långfors kvarn som helhet, uppsnyggad och skön att njuta av.

Jag tillönskar våra medlemmar en skön fortsättning på sommaren!

Gustav Smulter, ordförande

Från kyrkbron syns kvamen och åfårona väl efter röjning.

Från Malaxvägen ses nu både kyrkan och Köpings skola.

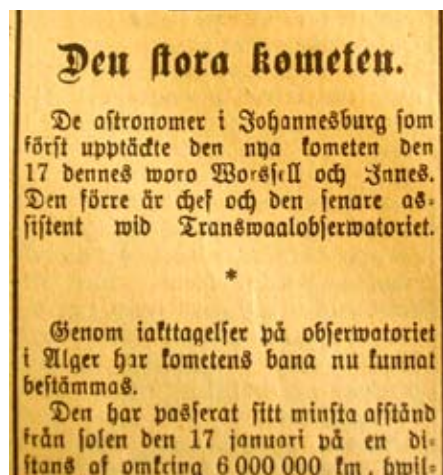

Prästgården är ett vackert blickfång sedd från kvamen, liksom kyrkbron med sina stenistor. Hela miljön är nu en prydning för Malax och gläder både Malaxbor och alla som passerar på vägen. – Att allt det fina kostat en viss möda ses nedan av vedhoppen som släpats ur Långforsen.

För 100 sedan

Under första delen av 1910 var det inte bara händelser i den vanliga lilla och stora världen som engagerade folk, utan också företeelser långt ute i rymden. Intressanta var t.ex. prof. **Lowells** bilder av nya kanaler på Mars, "absolut verk av intelligenta varelsers arbete". Större uppteendade väckte ändå Halleys komet, och en och annan mer oväntat uppdykande blygsammare kollega till denna – det verkade ibland nästan som kometer "tre gånger i kvartalet", som i Ferlindikten.

Det rådde kometfeber 1910. "Den stora kometen" i tidningsrubriken ovan gäller dock inte den mest uppmärksammade Halleys komet, på bilden fotograferad från Yerkes-observatoriet 29.5.1910.

Folk var i allmänhet inte längre tillräckligt vidskepliga för att gripas av kometpanik, men från Kristiania (nuv. Oslo) rapporterades ändå profetior om världens undergång med åtföljande domedagspredikningar. Och i Stockholm fick man omhändertaga en cigarrhandlerska som högljutt ropande "kometen kommer" gripits av vansinne och börjat kasta ut sitt butikslager på gatan. Mera sansad oro förekom för att jorden skulle komma att passera genom Halley-kometens lätt blåsyrahaltiga svans, men de lärde kunde avvärja också dithörande farhågor. Den stora kometens passage förbi jorden i april-maj blev sedan inget märkvärdigare himlasceneri, bl.a. på grund av de ljusnande nätterna. Vasabladet förmedlade i alla fall förhandsinformation om vissa av kometens synlighetsklockslag i Helsingfors, och påminde omtänksamt läsekretsen om att Vasa-tiden ju var 13 min. senare än huvudstadstiden.

* * *

Tillbaka till jorden och till Finland. Här hade man igen lantdagsval för tredje gången inom bara två år, eftersom kejsaren varit kvick att upplösa de närmast föregående lantdagarna så snart de understått sig att uttrycka kritik mot det ryska styret. Sin kandidatlista hade Malaxborna åter en gång toppat med Helsingforsdoktorn **Neovius**, och dess motto "Rätt går före makt" var en underförstådd protestyttring mot kejsarmaktens hot att inskränka Finlands lagenliga rättigheter. Malaxlistan blev bildvinjett för Vasabladets valinstruktioner, vilka i 13 punkter föreskrev hur väljaren skulle bete sig i vallokalen, ända från att med hög röst och namnets nämnande begära valsedel, till att nedlägga sedeln i urnan. Punkt 3 inleddes med "Sök utan brådska upp Svenska folkpartiets valförbund ... till vänster i öfre hörnet på valsedeln ..." – något annat röstningsalternativ för nejdens svenskar var inte att tänka på.

Den nyvalda lantdagen uppträdde ännu mindre fogligt mot regimen än de tidigare, men fick överraskande nog arbeta vidare. En del ledamöter från provinserna hade varit så övertygade om snar förtida upplösning även denna gång, att de inte ens brytt sig om att skaffa fast inkvartering i Helsingfors. Att folkrepresentanterna tilläts sitta kvar berodde dock inte på någon välvilligare inställning till finländarna. Tvärtom fastställdes nu de länge planerade och delvis också redan tillämpade bestämmelserna

om s.k. rikslagstiftning, vilka innebar att lagar som berörde Finland i praktiken skulle kunna initieras, beredas och godkännas av ryska myndigheter – inklusive lagar om t.ex. tryck- och föreningsfrihet, värnpliktskyldighet, mynt-, post- och kommunikationsväsen mm. Avsikten var att degradera Finland från en autonom riksdel till ett ordinärt förvaltningsområde som alla andra i tsarväldet. "Finis Finlandiae!" – slut på Finland! var högerpolitikern **V. M. Purisjkevitjs** triumfrop när lagarna godkänkts i ryska duman. I Finland var man inte överraskad över beslutet, men förstämningen var ändå stor. Indignationen över vad som hänt och oron för vad som ännu skulle hända blandades hos somliga med uppgivenhet, hos andra med trotsiga föresatser att aldrig förfalla till kryperi och aldrig avstå från hoppet att återvinna den förlorade friheten.

"Finis Finlandae!" (slut på Finland!) var V.M. Purisjkevitjs triumfrop i ryska duman i juni 1910. Protestdikten på följande sida ur tidningen "Framtid" återgavs i Vasabladet 23.6.1910. Mest känd har rysknationalisten och högermannen Purisjkevitj (bilden ovan) kanske blivit för sin medverkan i mordet på Rasputin 1916.

Alla svenskar till val!
I dag eller i morgon.
Valet försiggår kl. 9-2 och 4-8.

Det sneda strecket på listan här nedan anger huru det röda strecket bör dragas.

Härnadan följa några korta goda råd att vid valtillfället beaktas af de röstberättigade.

- 1) Säg i vallokalen med hög röst ditt hela namn och yrke samt anhåll om valsedeln.
- 2) Gå med din valsedel bakom en af de i vallokalen uppställda skärmarna.
- 3) Sök utan att brådska upp Svenska Folkpartiets valförbund, som förekommer till vänster i öfra hörnet på valsedeln och den lista du tänkt rösta på.
- 4) Tag den på bordet befintliga rödpennan och drag inom den kandidatlista, åt hvilken du ämnar ge din röst, i öfra hörnet ett streck. Se till att strecket dras på den lista som är utvald.

28.
Malax.
Rätt går före makt.
Neovius, Arvid, fil. dr., Helsingfors.
Gädda, Gustaf, landtbrukare, Mustasaari.
Estlander, Ernst, professor, Helsingfors

Malaxbornas kandidatlista i lantdagsvalet 29-30.1.1910 figurerade i Vasabladets valupprop. Punkt 3 i valinstruktionen undanröjde eventuellt vankelmod rörande partipreferens.

Lördagen den 20 mars 2010, vårdagjämningens dag, hölls Släkt- och bygdeforskarmässa i Korsholms kulturhus i Smedsby. Det var de två lokala släktforskarföreningarna som gått samman och ordnat mässan.

Jag har alltid vetat att österbottningarna är ett forskande, samlande och skrivande folk. Vad jag inte visste var att det tagit så stora proportioner. Hela aulan invid biblioteket var fylld med bord som dignade av böcker, broschyrer, kartor och släktutredningar och ändå var det flera byar/kommuner som saknades. Sockenhistoriker i all ära, de behövs, men det är så här på gräsrotsnivå som en bygds närhistoria skall skrivas.

Det som är viktigt är småsakerna i vardagslivet, alltså sånt som glöms bort efter en tid, om ingen tar tillvara materialet och intervjuar folk, samlar fotografier av slakten och skriver ner alltsammans medan det finns någon som kan säga vem eller vad bilden föreställer eller hur det egentligen var på den så kallade gamla goda tiden. Det här har hembygdsföreningarna och forskargrupperna som ställde ut i Smedsby gjort. Med tiden kommer materialet att bli en guldgruva för kommande forskare.

Malax museiförenings bord dignade också, så vi ligger bra till i statistiken. I Malax har vi dessutom någonting som de flesta andra kommuner saknar, ett hembygdsarkiv som ökar möjligheterna att förvara material för framtida hembygdsforskare. Tillsvidare har vi mest satsat på att samla in och ta tillvara gamla papper från föreningar och arbetsgrupper som inte har plats hemma för en massa extra papper. Men vi vill gärna ha mera personligt material också.

Så alla hembygdsälskande Malaxbor: börja samla ihop dina minnen och skriv ner dem! Det är aldrig för sent, det lär ju bo en författare i oss allesammans. Om du absolut inte vill skriva, så berätta din historia för någon som bandar eller skriver ner det du har att berätta, eller gör det i grupp. Sätten är många. Vi har plats för dina berättelser i Malax hembygdsarkiv och där är de i säkert förvar.

Det är ju också meningen att alla som vill forska skall kunna göra det i arkivet. Just nu

ligger vi efter med katalogiseringen av materialet men vi brukar nog hitta det vi söker ändå. Nångång skall väl materialet i arkivet bli så välordnat som vi vill ha det. .

Tag kontakt med någon i museistyrelsen så får du veta mera.

Inga Österblad

Föreningsaktiviteterna visade tecken på livaktighet: ungdomsföreningens viktiga körverksamhet fick ett uppsving, den redan tidigare offentligt prisade Marthaföreningen prisades igen som "den främsta bland förbundets filialer", och fylleribekämpandet hade haft viss framgång. På nykterhetsföreningens möte i juni klagade man visserligen över att föräldrar alltjämt ofta under stadsresor eller hemmavid "bjuder barnen på spirituosa", men man kunde också konstatera att det numera allt oftare börjat firas barndop utan starka drycker, och t.o.m. fanns många helnyktra hem. Vid ett nykterhetsmöte med gäster från Vasa konfronterades deltagarna med tidens moderniteter när tillfället öppnades med "några vackra musikstycken" på hr. Borgs medhavda grammofoon.

En märkeshändelse för Malax förbindelser med omvärlden var den första båten i reguljär trafik på linjen Åminne-Vasa. Den 18 meter långa "Åminne", beskrivs som den dittills "största och propraste" av nejdens skärgårdsbåtar. Den tog 99 passagerare och 10 tons last, kom upp i 8 knop och hade två sittsalonger jämte "källarutrymme" för t.ex. mjölkkrukor. John Forsberg har i ett tidigare nummer av Vällingklockan berättat att dess ångmaskin under någon period eldades med "gränbessa", torra grankottar. Tyvärr fick båten genast i början litet dålig press när en tidningsinsändare reagerade på dess "insjömässiga" manövrar vid skjutsandet av midsommarfirare i vattnen kring

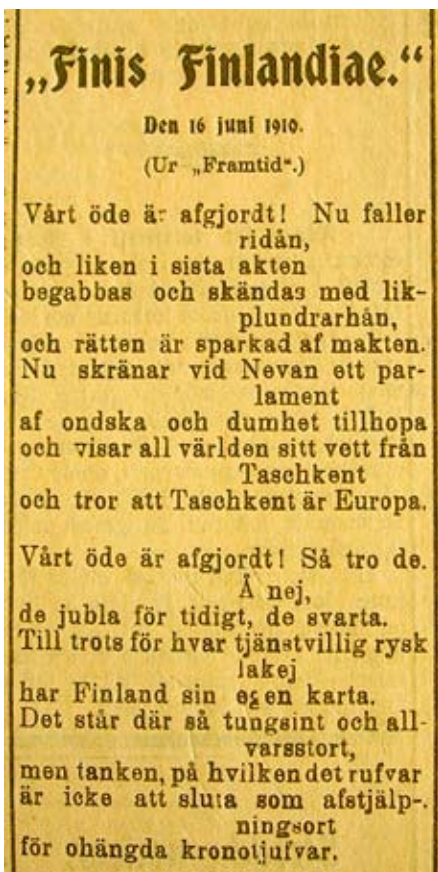

Vasa. Även poliser på stranden hade noterat båtens väl sorglösa navigerande, och skepparen blev senare ådömd 150 marks böter för övertalig passagerarmängd och åsidosättande av gällande sjöfartsregler.

Leif Finnäs

Bilder ryms bra in i vårt arkiv. Här en del av en bildsamling som Helena Aspegren donerat 25 maj 2010. Bilden av Mannenheim passar bra att fästas med nål på väggen i soldattorpet. Så har den tidigare hängt i "Aschkuschgoåla".

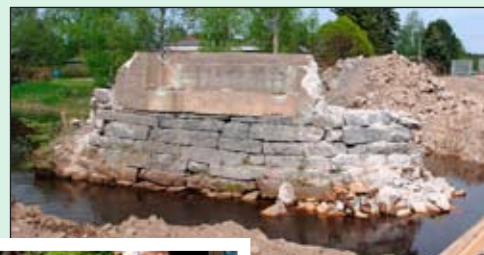

I enskilda vardagsepisoder fick disharmonin mellan ryssar och finländare hela tiden alla möjliga uttryck, upprörande eller roande beroende på vilken part man tillhörde. I Helsingfors avskedade överheten ett par konstuplar för att de dristat sig att finka en full och vildsint rysk soldat. I Vasa polisanmäldes enligt Wasa-Posten två yngre flickor och en pojke för att ha bespottat respektive snöbollsbekastat stadens ryske pastor. Flickornas spottande verkar ha förblivit outrett, medan pojkens gärning i nämnda tidning avfärdades som ett helt opolitiskt tilltag av en liten slyngel "på ett utvecklingsstadium där snöbollskastning närmast är att hänföra till naturdrifterna".

* * *

Malax folkmängd hade igen ökat med halva hundratalet personer och uppgick vid årsskiftet till 4 843. Beträffande politisk-samhällelig aktivitet kan man till att börja med notera att Malaxborna i lantdagsvalet såsom nämnt samlat sig kring en egen lista, och samtliga tre huvudkandidater fick man dessutom invalda. Kommunen utvecklade den grundläggande folkbildningen genom att besluta om en ny skola i Långåminne, överta den nya privata Tuv skola och stöda Köpings skolas omvandling till dubbelskola för både yngre och äldre barn. Man månade om åldringar och värnlösa genom beslut att bygga tvättstuga och uthus vid fattiggården, och att inleda planering av en sinnessjukavdelning där. Dittills hade ortens mentalsjuka ofta vårdats på annat håll – vid kommunalstämman 20.2.1910 bestämdes t.ex. att ett par Malaxbor fortsättningsvis skulle vistas på Närpes sinnessjukhus "tills plats kan beredas dem i någon uppfostringsanstalt eller dārvårdsinrättning".

Årets tema för Dagarna för Europas byggnadsarv är det bebyggda landskapet. Temat anknyter även till kulturmiljökampanjen Din Egen Miljö (JOY) som samordnas av Finlands Hembygdsförbund. Invid några exempel på förändringar i vår miljö i Köpingsgränden under våren. Samhällsutveckling för med sig både gott och ont – bedöm själv!

Stenkistan i mitten av ån som stöttat bron rivs också. De handkilade kulturstenarna tas till vara av vägmyndigheterna, men museiföreningen begärde och fick tre lass stenar "hemkörda" till båtmuseet i Åminne. En fin gest efter talfallet!

Stobroo i Köpings på 1950-talet (överst) och i april 2010. Lägg märke till tallarna som för många Malaxbor blivit landmärken, märkesträd för generationer av Malaxbor. Inför den behövliga ombyggnaden gjordes en privat framställan om att tallarna skulle bevaras. Den stöddes av Malax museiförening och Österbottens museum, men tallarna kunde inte räddas. De var för nära vägen. I tallstammen (på åns norra sida) kan man räkna till 120 årsringar, vilket säger att tallen planterats redan på 1800-talet. Stammen ser också frisk ut.

Ett nytt fint bostadsområde (ovan) tar form invid Kommungården i Köpingsgränden, men det byggs bokstavligen på resterna av ett minst lika fint tidigare bebyggt område. *Handlaris* ståtliga uthus (vinterbilden), som tjänat butiksverksamhet är nu borta. Vi skapar ett nytt tidsskikt, men förlorar ett annat. Samhällsplanering är ofta en svår balansgång.

Vi fortsätter på temat stenar: På nya industriområdet invid Söderfjärdsvägen finns en fyrkantig stensamling invid gamla Strandvägen. I folkmun kallas den "fjälldälsstain" och dess tillkomst grundar sig i 1734 års lag: "Vid varje hel mil å landsväg rätte härader upp stolpar eller stora stenar och mindre vid varje halv och fjärdedels mil, därå miltalet utmärkt är." Så löd Byggningsbalkens 25 kapitel 3 § i den av 1734 års riksdag antagna Sveriges Rikes Lag. Vägmärket har beaktats väl i planen för industriområdet. För övrigt fanns (nu bortgrävd...) en dylik fjärdedelssten i Köpingsgränden i väggkanten där gårdarna finns i bilden ovan. Vid Solfrån finns ännu en rätt väl bevarad fjärdedelssten intill gamla landsvägen.

Bron, träden, byggnaderna och stenarna som visas på sidans bilder har en sak gemensam. De ligger alla på eller invid den gamla medeltida Strandvägen, omnämnd redan på 1400-talet. Strandvägen var den första vägen längs den österbottniska kusten (i första hand "byggd" från Åbo till Korsholms slott, senare runt hela Bottenviken). Den var, näst efter vägen Åbo-Viborg, den kanske viktigaste vägen i Finland under den svenska tiden.

Låt oss bli uppmärksamma på vår bebyggda miljö!

Din, min och vår gemensamma miljö börjar på den egna tomten, runt de egna husen.

Göran Strömfors

Den här vackra tallen torde alla som besöker Brinkens museum känna igen. Den finns invid Industrivägen, 20 m före avtagsvägen till museet. Liksom de borttagna tallarna vid Stobroo har den här tallen blivit ett märkesträd. Så här såg den ut redan på 1950-talet. Måne inte den här tallen också planterats på 1800-talet. – Hoppas ingen kräver ett dike här. Vägen här har klarat sig utan dike de senaste 500 åren!

Klockarbacken, Malax – miljöarkeologisk undersökning av ett röse.

(MAL nr 09-0032) Av Karin Viklund

Inledning

Undersökningen gäller 12 jordprover som togs för miljöarkeologisk analys i augusti 2009, vid en delundersökning av ett större röse på Klockarbacken i Malax, Österbotten, Finland. Samtliga prover analyserades med avseende på markkemiska egenskaper och åtta lite större jordprover undersöktes även på makrofossil. Frågeställningen gällde rösets tillkomst och om det var möjligt att utrona om det var ett gravröse eller ett odlingsröse.

Fig 1. Det mycket stora röset snittades genom en "tårtbit" i N-S och Ö-V riktning. Proverna togs i N-S profilen: \

Metod

För makrofossilanalysen vattensållades jordproverna med 0,5 mm som minsta maskstorlek. Det material som fastnade i sållarna torkades och genomsöktes under lupp. Främateriell som kunde identifieras bestämdes.

De markkemiska analyserna gjordes på ca 5 ml stora subsamples ur makrofossilproverna samt de separata sondproverna. Analyserna innefattar mätning av organisk halt (LOI) och oorganisk fosfat (CitP), relativa andelen organisk fosfat (CitPOI/PQuota) samt MS, magnetisk susceptibilitet, före och efter förbränning vid 550°C (MS550lf). Höga fosfathalter indikerar "nedsmutsning" och kulturpåverkan, och orsakas bl. a. av förekomst av ben. MS-mätningen visar jordens benägenhet att magnetiseras, något som ökar med höga halter järn, med bränning och med kulturpåverkan.

Resultat

Resultat

Makrofossilanalysen

Proverna 1-5 var tagna i olika nivåer nära rösets centrum, ca 6 meter mot norr i den i N-S profilen. Proverna 6, 7 var tagna i två nivåer i samma profil, men nära rösets kant mot söder. Prov 8 var ett prov där material samlades från flera nivåer under en stor sten (Fig 1, 2).

Fig 2. Provtagningsplatserna i profil N-S

Prov 1, taget överst i röset gav en del träkol, ett bränt hallonfrö och ett par obrända frön av mälla. Snäckskal, insektsdelar och glasbitar fanns också. Prov 2 hade samma karaktär och innehåll som prov 1, endast obrända frön hittades.

Prov 3, samma karaktär som 1 och 2, av obrända frön fanns frön av vicker och björk

Prov 4, som ovan, obrända frön av vicker, smultron och hägg, insektsdelar

Prov 5, som ovan, obrända frön, insektsdelar, snäckskal

Prov 6, som ovan, obrända frön, insektsdelar, snäckskal

Prov 7, som ovan, obrända frön, insektsdelar, snäckskal

Prov 8, som ovan, obrända frön av bl a dån och hägg, insektsdelar

Makrofossilanalysen visade således på ett likartat innehåll i alla proverna, med frön som inte är särskilt gamla (obrända) och från växter och träd som vuxit i närmiljön. De speglar en relativt öppen, näringsrik mark, ungefär som den skogsglänta som röset befinner sig i idag.

Markkemianalyserna

Samtliga värden var ungefär desamma i makroproverna 1-7 (Tab 1). MS-värdena var från början relativt låga men ökade avsevärt efter bränning. Det visar att det provtagna jordmaterialet inte utsatts för eld tidigare. Med de värden som uppmättes indikeras dock en viss "nedsmutsning"/kulturpåverkan. Fosfatvärdena är ganska måttliga, men på en nivå som torde utgöra förhöjningar mot det normala i området. Det betyder alltså att det finns tecken på kulturpåverkan på jordmaterialet. Den organiska halten (LOI) och de organiskt bundna fosfaterna (CitPOI, PQuota) är relativt höga, högsta värdet uppmättes i ett "mörkt skikt" i botten på profilen (prov 7), där även andelen organiskt material är hög. Det är möjligt att vi här har träffat på en gammal markyta som röset lagts på, och att det rör sig om en näringsberikad, gödslad mark, en gammal odling.

Sondproverna 1-4 uppvisade resultat som var ganska lika ovanstående, men i de flesta fall var värdena lägre. Dessa prover var ju systematiskt tagna och inte i särskilt utvalda mörkfärgningar eller lager. Proverna från botten gav som väntat lägre värden än de högre upp belägna, särskilt vad gäller organisk halt. Ett prov (2) taget mitt i profilen gav seriens högsta värde för oorganisk fosfat.

Sammanfattande tolkningar

I analysresultaten finns inget som pekar på att anläggningen skulle ha varit ett gravröse. Inga ben hittades och förhöjda fosfatvärden (CitP) som kunde indikera benförekomst sågs endast i ett av proverna, taget mitt i röset. I övrigt var dessa värden relativt låga. Värdena för organisk fosfat och organisk halt var däremot förhöjda, vilket visar på ett inslag av näringsberikad, humusrik kulturjord, t.ex. åkerjord. I samma riktning pekar MS-värdena (MS550lf). Någon bränning av det provtagna jordmaterialet synes inte ha förekommit, således inga indikationer på vare sig brandgrav eller svedjande. Makrofossilproverna visar på inslag av recent främateriell och förna där insekter och snäckor trivs. När det gäller frågan om grav eller röjningsröse pekar de miljöarkeologiska resultaten snarare mot röjningsröse. Som sådant kan det ha varit använt och pålagrats under lång tid. Men endast en liten del av röset är undersökt och det kan inte uteslutas att röset historia har sitt ursprung i en forntida rösegrav.

Man kan spekulera i om vi skulle tagit ett tvärsnitt i mitten och inte där det syntes att det var mycket påfyllt, men det var markytan som var intressant att få se. Under vikingatid och medeltid begravdes människorna obrända och i våra jordarter försvinner benmaterial snabbt. Lades de ner i marken utan rösen, det är ingen som vet hur det gick till. Då har vi förmodligen under århundraden odlat bort mycket, så det gäller att försöka hitta det som eventuellt finns kvar. Den här gången fick vi inte svar på frågan var och hur människorna under den tiden fått sina sista viloplats, men forskningen går vidare. I rapportens sista mening står att det inte kan uteslutas att rösets historia har sitt ursprung i en forntida rösegrav.

Siri Hagback

Livlig vår i Nissashaga!

Full fart har det varit vid Järnåldersleden i Nissashaga i vår. Först var ”städpatrullen” ut den 11 maj, sedan kom 31 nylänningar under Mirja Miettinen i ledning på besök 16 maj och den 19–21 maj invaderades Nissashaga av ”järnåldersfolket”, elever från Köpings och Övermalax skolor, som under Österbottenska Fornforskningsällskapet i ledning levde järnåldersliv. Nedan ett bildcollage från de olika dagarna.

Här vankas mat så småningom. Efter att Järnåldersleden och stugan städats började ”städpatrullen” gräva en kokgrop, där mat en vecka senare skulle tillredas. När man grävt halva gropen ställde man sig redan i matkön, fr.v. Nils Sund, Elof Holmlund, Lilian Pettersson-Smeds, Gustav Smulter, Tina Lindell, Gunvor Brokvist, Yngve Lolax i gropen, Stefan Sjöholm och med ryggen mot kameran Majvor Sundbäck.

Här lyssnar 31 nylänningar från arkeologiföreningen ANGO och Mirja Miettinen (i bildens mitt) då Erika Silander berättar om Österbottenska fornforskningsällskapet för skolelever. Mirja, som lett många års utgrävningar i Nissashaga, guidade gruppen på finska längs Järnåldersleden. Göran Strömfors hälsade välkommen och berättade lite om museiföreningens verksamhet. I ett tackbrev (nedan) hälsar Mirja till alla bekanta i Malax.

Hej, tack ännu en gång för besöket i Nissashaga. Det var faktiskt fint att du var med, ty det var viktigt för deltagarna att se och höra vad och hur en förening kan bidra med bara talkoarbete, då intresset är tillräckligt stort. Och det var även fint att se, hur förhistoria levandegörs för skolelever. Tack även för det material, som ni ställt i stugan. Det var roligt att se Nissashaga igen, senast var jag där kanske 2006 eller 2007 med Kaisa Lehtonen och Leena Koivisto, även Elof var med då.

Nu på söndagen var invasionen av fästingarna en överraskning för alla. Jag har ej träffat dessa småkryp i Nissashaga under grävningssomrarna eller olika besök. Troligen värmeböljan påverkade saken.

Hälsa hjärtligt alla malaxbekanta och förmedla våra tack. God fortsättning för vårdens av Nissashaga och museiföreningens annan verksamhet samt för den fina våren och sommaren.

Mirja

Österbottenska fornforskningsällskapet projekt Kulturmiljö i skolan

eller KIS ordnade i samarbete med Övermalax och Köpings skolor och Malax museiförening upplevelsedagar på järnåldern i Nissashaga för eleverna 19–21 maj. När de kom till Nissashaga förflyttades de bakåt i tiden till 400-talet, som kallas folkvandringstid, och upplevde hur människorna då levde och arbetade. Här har en forntida ”spis”, en härd, rekonstruerats och här tillreddes maten på heta stenar. Eleverna bar järnålderskläder och fick prova på olika aktiviteter under dessa dagar.

– Siri Hagback

Här under torven på heta stenar tillreder Majvor Sundbäck och Tina Lindell laxen, som skall räcka till 50 personer.

Här gräddas brödet, som maten läggs på.

Så här fin blev laxen, välstekt och god. Duktiga kokkar.

Vi skrev våra namn med runor.

Sidans bilder: Siri Hagback; stugbild: Göran Strömfors

Museiföreningen har inköpt en kopia av en Erik Klingius-karta, som Bror Antus sökt fram på Krigsarkivet i Stockholm:

Geographisk Charta öfver Malax Församling med Pörtom Capell af Nerpes Pastorat, uti Österbottens Höfdingedöme, Kors-holms Läns Södra Fögderi och Malax Soken, af Geometrisk mätningar samman-dragen

år 1766 af Erik Klingius, Commissions Landtmätare.

Kartan kan ses i stort format vid Brinkens museum i sommar.

Gamla kartor

Från Krigsarkivet i Stockholm har inköpts **karta och Beskrifning på Wasa Stads Nya segelled** genom Rönnskärsarkipelagen i Malax. Bror Antus har sökt fram kartan. Kartan kan i stort format ses i Kvarkens båtmuseum i sommar.

Från Österbottens lantmäteribyrå har kopior av de **storskiftesregleringskartor (nyskifteskartor)** som finns längs Malax å inköpts. På kartorna framgår största delen av bebyggelsen i Malax i början av 1900-talet. Nedan ett utdrag från Äminne (ämyningen), t.h. en del av bebyggelsen i Vias.

Bli medlem!

Du som känner intresse för vår verksamhet – bli medlem! Du som redan deltagit i vår verksamhet – bli medlem!

Medlemsavgiften är även år 2010 endast 7 euro. För denna fås information om verksamheten via **Vällingklockan** två gånger per år (i juni och december) samt årsbroschyrer m.m. För avgiften fås dessutom – helt gratis! – tidningen **Hembygden** (5 nr/år; normalpris 10 euro/år), som är Finlands Svenska Hembygdsförbunds tidning.

Kontakta vår kassör Britt-Helen Flemming, 06-365 4572, om du vill bli medlem. **Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro!**

Välkommen med!

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsemedlemmarna 2010:**

Gustav Smulter (**ordf.**) 322 1961
Karl-Gustaf Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Vidar Björknäs 365 1297
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Gunnel Smulter (**sekr.**) 365 4595
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 365 4152
Inga Österblad 050 5695639

Gunvor Brokvist (adjungerad) 365 4152
Nina Falk (adjungerad) 050 3003234
Leif Finnäs 050 5252513

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum 365 1913
Kvarkens båtmuseum 365 1933

Internet: <http://museum.malax.fi>

Vällingklockan. Juni 2010.

Redaktion: Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns).

Varggrop

– även kallad fångstgrop

Seden att fånga djur i gropar fanns redan under stenåldern. Groparna anlades i lätt-grävda marker där man visste att djuren hade sitt vandringsstråk.

Varggropen var ca 6 meter i diameter och 2 meter djup och omgärdad av en vall. Den täcktes endast med ett tunt tak av grenar, kvistar och mossor. I mitten placerades ett lockbete på en påle. Sidorna i gropen var klädda med störrar eller bräder, eller stensatta. I botten fanns ibland en sparklåda av trä eller sten. När djuret hamnade i gropen låstes benen och djuret kunde inte ta sig upp. Fångstmetoden förbjöds 1868, men 1880 påbjöds inrättande av varggropar enligt uppgifter ur *Svenska Jägarförbundets Nya Tidskrift*. Då höjdes skottlönen för fullvuxet djur från 100 mark till 200 mark och hälften för unge, och för ett djur som bevisligen dödat en människa 500 mark. ”Antalet af de barnarof, som egt rum till 11 september 1881, uppgick, såsom betänkandet ger vid handen, till 16 stycken, enligt senare uppgifter lära på senhösten ytterligare ett par barnarof varit att anteckna.”

Vargen blev farlig för barn när den blev så gammal att den inte längre orkade springa ifatt ett byte i skogen.

Socknarna anslog skottpengar och byarna organiserade skallgång för att fånga varg.

En varggrop finns mellan Malaxvägen och Malax å, endast några tiotal meter öster om Långfors kvarn.

Vid **Snickaris**, Levlins gård, på andra sidan ån, så har det berättats en historia om en liten flicka, som kom in och sa att ”hondi släkt me” och när de tittade ut såg de en varg, som var på väg ner mot ån. Mot den plats där varggropen finns.

Nils Bonn, lärare i närbelägna Köpings skola, tog ibland skolklasser med till varggropen och berättade om hur man tidigare fångade vargarna.

I Malax finns flera bevarade varggropar, som berättar om hur våra förfäder gemensamt hjälptes åt att försvara bygden.

Museiföreningen har för avsikt att göra varggropen vid Långfors kvarn mera synlig och sätta upp en informationstavla på platsen.

Siri Hagback

År 1893 sköts en kringströvande varg i Malax. Den finns uppstoppad till påseende i Kommungården. Vargen är idag fridlyst.

Våra museer & evenemang

Brinkens museum

öppet 29.6–7.8 kl 13–18 (stängt sö-må)

Kvarkens båtmuseum

öppet 29.6–8.8 kl 13–18 (stängt må)

Järnåldersleden, öppen 1.5–30.9.

Fäbodstigen, öppen 1.5–30.9.

Må 31.5 kl 18 Gudad vandring längs Järnåldersleden i Nissashaga, Storsjön.

Lö 12.6 kl 13 Båtens dag vid Kvarkens båtmuseum i Åminne. Ny sommarutställning:

50 fartygsmålningar av Henrik Wiklund samt Amerika-emigration som tema: 1) föredrag av författaren K-G Olin och föremålspresentation av Annina Ylikoski, 2) emigrantutställning samt 3) ny skrift. Försäljning av böcker, hantverk, fisk mm. Kaffeservering.

Sö 11.7 kl 13 Hembygdsgården vid Brinkens museum med mat och program, bl.a. föredrag av kommundirektör Mats Brandt. Sång,

musik, **ny utställning av leksaker**, bokförsäljning, loppmarknad och kaffeservering.

Ti 10.8 4H:s 80-årsfest i samarbete med museiföreningen ("Blommornas dag") vid Brinkens museum.

19.9 kl 13:00 Europas byggnadsarvsdag. Prostgården i Malax förevisas kl 13.

Välkomna!
Malax museiförening rf

Bror Antus, vår motorexpert, ger oss ingen ro: just när vi tyckte det mesta var i skick sänder han denna bild och skriver: "Hej här ev. en liten notis till Vällinglockan"

med text t.ex. "Du lovade ju redan i fjol att ta hand om mig, men här ligger jag fortfarande och väntar." – Bror har så rätt: mycket väntar på att tas om hand i våra museer. **Så, bästa läsare: kom med och hjälp till att ta hand om vårt kulturarv i Malax!** (För att skona vårt dåliga samvete har bilden kraftigt beskurits.)

Pärm och siduppslag 2-3.

Ny publikation!

Amerika! – Emigration 1900 publiceras på Båtens dag lördagen den 12 juni kl 13.. Amerika-emigrationen belyses under följande rubriker: **Malax ca 1900 – Varför emigration? – Till Amerika! – Ellis Island – Amerika ca 1900 – Olika arbeten – Livet i Amerika – Emigrationen upphör – Arvet från Amerika.** Skriften utgår från de två emigrantröstställningar – **Amerika! – Emigration 1900** och **Finlandssvenskar i Amerika** – som visas i Kvarkens båtmuseum i sommar, men massor av nya bilder och korta belysande texter har tillkommit. Stort format (280x176 mm), 52 sidor i färg, pris 10 euro. **Lämplig gåva till emigranter och andra!**

Notiser

Vår utställning "**Kust- och älvfiske**" med fotograf Mikael Herrgård's bilder skördar framgångar. Fram till 6 juni visas den i Galleri Ibis i Vasa stadshus. Därefter transporteras den till Norge, där den visas i det fina NORVEG-museet i Vikna (norrom Trondheim) under Mitnordens kustkultur dagar 1–4 juli. Också vår säljaktutställning visas under dagarna. **Vårt båtmuseum uppmärksammas fint:** det är nominerat som Österbottens förslag till det kustkulturpris som ska utdelas. Sju regioner från Sverige, Norge och Finland "tävlar" om utmärkelser. Båtmuseet är nominerat av Österbottens förbund och Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur.

Steninstallation vid båtmuseet!

Ett fågeltorn har byggts som granne till båtmuseet. Det är vi glada för. Fågelskadarna spanar säkert också in båtmuseet i sina kikare. Kulturstenarna i bilden ovan kommer från den rivna *Stobroo* – se gärna stenhopen som en konstinstallation! Stenarna är museiföreningens och de finns på det förstörade båtmuseiområde som nyligen genom ett förnyat arrendekontrakt med Malax kommun nu kan disponeras av museiföreningen fram till år 2030. På "det nya området" ska en bålhall uppföras de närmaste åren. – Fågeltornet skymtar bakom stenhopen.

Talkokvällar hålls varje måndag kl 18 vid Brinkens museum, och varje torsdag kl 18 vid båtmuseet. Olika arbetsuppgifter finns för envar. Sällan gör vi sådana lyft som skett i vår då stockhynscho flyttades vid Brinken och en stor sten och ett tungt ankare likaså med kran flyttades intill grinden vid båtmuseet. **Välkommen på talko** – kaffe varje kväll!

Viherviha, Finlands största trädgårdstidning, ska göra en artikel om Öregårdens trädgård. Skribent och fotograf kommer till trädgården den 13 juli. Bra reklam för trädgården!